

RELATAREA DE CĂLĂTORIE PRIN ȚARA ROMÂNEASCA A LUI ÜRMÖSY SÁNDOR (1841—1843)

În *Istoria românilor prin călători*, Nicolae Iorga atrăgea atenția asupra unei lucrări pe care se pare că nu a putut-o consulta („ar fi de cercetat, în sfârșit, cartea lui Alexandru Ürmösy, în căutarea ungarilor de dincoace, carte apărută, la Cluj, în 1844¹⁾, îndemn căruia încearcă să îi dea răspuns, pentru prima oară, rândurile de față²⁾.

Ürmösy Sándor a trăit pe la mijlocul secolului al XIX-lea, la Cluj, unde era preot unitarian. În 1841—1843, când călătorește în Muntenia, pare să fie foarte tânăr, deși reiese că era deja preot³⁾. Locul, desigur foarte modest, pe care îl ocupă în istoria culturii maghiare, este datorat, în afara relatării sale de călătorie, unei broșuri apărute la Târgu-Mureș în 1855,⁴⁾ activității de culegător de basme populare, desfășurată alături de binecunoscutul Kriza János, precum și colaborării sale publicistice, din anii 1850, la revista clujeană „Hetilap⁵⁾.

Lucrarea *Az elbujdosott magyarok Oláhországban (Maghiarii pribegíti din Țara Românească)*, apărută sub semnătura lui Ürmösy Sándor, la Cluj, în 1844, în tipografia liceului evanghelic-reformat, reprezintă descrierea, în peste o sută de pagini, a celor două călătorii întreprinse în Muntenia, prima în mai-iulie 1841, a doua în același interval al lui 1843. Motivațiile care l-au împins pe preotul maghiar să efectueze voiajul său nu pot fi desprinse de nevoia generală, de inspirație preponderent iluministă, de cunoaștere a unor civilizații, culturi sau experiențe politice străine, proprie spiritului epocii sale; în cazul de față, de

¹⁾ Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Buc., 1981, p. 681 (ediția I: 1921—1922; ediția a II-a: 1928—1929).

²⁾ Iorga, în locul citat, rezumă pe scurt conținutul cărții, dând astfel impresia că, totuși, ar fi văzut-o. În nota pe marginea acestui alineat menționează: „Și în de Gerando, *La Transylvanie*, p. 183 și urm.“ Putem afirma însă cu certitudine că Iorga nu a cunoscut lucrarea lui Ürmösy decât prin intermediul rezumatului pe care i-l însăilează de Gerando, deoarece în prezentarea pe care o face istoricului român nu apar decât pasaje preluate aproape *tale-qual* din autorul francez, și pe care nu le găsim la Ürmösy în formulările respective. Cf. Augustin de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants*, vol. II, Paris, 1850, cap. XXXIV: *Les Sicules*, p. 182—187.

³⁾ Afirmă în jurnalul său de călătorie că este „diák“, ceea ce în limbajul epocii nu înseamnă neapărat „student“, ci poate fi și „cleric“, „intelectual“. Vezi Ürmösy Sándor, *Az elbujdosott magyarok Oláhországban [Maghiarii pribegíti din Țara Românească]*, Kolozsvár, 1844, p. 22.

⁴⁾ Idem, *Egy szomorú éjszaka 1855. jún. 20 [O noapte tristă. 20 iunie 1855]*, Maros-Vásárhely, 1855.

⁵⁾ Pentru Ürmösy vezi: Szinnyel József, *Magyar írók élete és munkái*, vol. XIV, Bdp., 1910, p. 699—700; *Magyar irodalmi lexikon*, vol. III, Bdp., 1965, p. 452.

curiozitatea de a vedea și „ce fierbe în oala vecinului“, după cum se exprimă Ürmösy⁶. Și alți maghiari ardeleni întreprind asemenea călătorii în acești ani, exemplele faimoase fiind cele ale lui Bölöni Farkas Sándor în Europa apuseană și America de Nord⁷ și Kőrösi Csoma Sándor în India și Tibet,⁸ pe care Ürmösy le cunoaște și la care el se și raportează⁹.

Dar motivul principal și concret al voiajului său, mărturisit explicit ca atare, îl constituie dorința arzătoare de a-i cunoaște pe conaționali săi „pribegiți“ în Țara Românească și de a se informa asupra situației lor. Faptul se explică limpede în lumina interesului pentru aspectele naționale care animă generația epocii sale, de data aceasta în spirit romantic. Nevoia de explorare a propriei identități naționale, de regăsire și de comuniune cu aceasta, se manifestă prin interesul față de conaționalii rătăciți, expuși pericolelor deznaționalizării într-o neagră străinătate. Tot în această perioadă, și în același spirit, un alt călător maghiar, Gegő Elek, va scrie despre „coloniile maghiare“ din Moldova, răspunzând unui apel lansat în acest sens de Academia din Pesta¹⁰.

„Însuflețit de acest puternic sentiment patriotic“, după cum se exprimă o recenzie dintr-o gazetă pestană,¹¹ Ürmösy Sándor parcurge un drum lung prin Țara Românească, trecând prin orașele Câmpina, Ploiești, București, Câmpulung, Târgoviște, Pitești, Râmnic, Craiova (după care sare direct la Brăila), ca și prin numeroasele sate întâlnite, întrebând pretutindeni de numărul și de soarta maghiarilor de acolo. Structura cărții, în cele zece capitole, urmează în general firul călătoriei, dar fiecare popas poate oferi prilej atât pentru observații și descrieri locale, cât și pentru considerații de natură generală, fără un plan riguros.

Cea mai mare parte a relatării sale, într-o proporție covârșitoare, este dedicată maghiarilor din Țara Românească — scopul propriu-zis al călătoriei și al cărții. În fiecare localitate în care intră, el se referă mai întâi la numărul maghiarilor stabiliți aici, la structura lor confesională, ocupațiile exercitate, viața religioasă, poziția și statutul lor în raport cu populația indigenă. Peste tot unde are posibilitatea, cercetează în acest sens registrele parohiale și cele ale agenției consulare austriece. În urma investigațiilor efectuate, ajunge la concluzia că numărul real al conaționalilor săi este mult mai mare decât cel reieșit din listele consultate, unele categorii, cum ar fi servitorii sau vagabonzii, nefiind înregistrate. Peste tot are impresia că aude vorbindu-se unguerește, chiar și în București. Totodată, foarte mare i se pare și numărul maghiarilor deznaționalizați din Țara Românească.

⁶ Ürmösy Sándor, *Az elbujdosott magyarok...*, p. 5.

⁷ Bölöni Farkas Sándor, *Utazás Észak-Amerikában [Călătorie în America de Nord]*, Kolozsvár, 1834.

⁸ Vezi Kőrösi Csoma Sándor *dolgozatai [Operele lui...]*, Bdp., 1885.

⁹ Ürmösy Sándor, *op. cit.*, p. 4, 73.

¹⁰ Gegő Elek, *A moldvai magyar telepekről [Despre coloniile maghiare din Moldova]*, Buda, 1838; vezi și George Bariț și contemporanii săi, III, Buc., 1976, p. 373—375.

¹¹ *Erdélyi irodalom [Literatură din Ardeal]*, în *Regélő Pesti Divatlap*, 1844, nr. 48, p. 764.

Intr-un capitol de sinteză, din final,¹² călătorul maghiar prezintă principalele zone din Transilvania și Ungaria care au alimentat această emigrație, precum și perioadele sale de desfășurare, încercând să analizeze, pe larg, și cauzele acesteia. După Urmösy, emigrarea maghiarilor în Țara Românească a început în evul mediu, în secolele XIV—XV, continuând până la zi. Cei mai mulți provin din Țara Bârsei și din Făgăraș, apoi din comitatele Alba de Sus și de Jos și din Banat. Cauzele emigrării lor ar fi multiple, după cum mărturisesc cei pe care Urmösy i-a chestionat: unii invocă foametea, sărăcia, lipsa pământului arabil (mai ales în Secuime), alții lipsa încercărilor de industrializare, imposibilitatea, pentru mulți tineri, de a practica o meserie, neputând strânge suma necesară pentru a intra într-o breaslă. Apoi, mulți și-ar părăsi meleagurile natale datorită pedepselor și vexațiunilor pe care ar trebui să le suporte, din diferite motive, acasă, sau pur și simplu sunt oameni neputincioși, leneși, decăzuți, care nu au fost în stare să-și făurească o soartă în Ardeal și speră să reușească aici, în Țara Românească, în acest „mare azil a Europei”¹³.

Cauzele invocate de Urmösy, pentru această situație, în fond nefecică, denotă un criticism social de o factură complexă, cu accente atât tradițional iluministe, cât și mai moderne, liberale. Pe de o parte problemele social-agrară, necesitatea industrializării, persistența unor instituții și abuzuri feudale (cum ar fi breslele); dar și carențele psihologice și de educație (cum ar fi lenea), care rezidă în individ și care nu pot fi contracarate eficient decât prin morală și luminare.

În continuare este analizată situația pe care o au maghiarii în Muntenia, preotul clujean constatând că dacă din punct de vedere material mulți dintre ei se pot considera mulțumiți, mai ales cei care au o meserie, în schimb în plan spiritual ei sunt supuși unui proces continuu de românizare, ceea ce după Urmösy este deosebit de revoltător și de regretabil. Factorii care duc la deznaționalizare, analizați de asemenea în mod special, în capitolul IX,¹⁴ sunt multipli. Unul constă în imposibilitatea practicării religiei lor, datorită numărului redus de preoți maghiari. „Oamenii simpli au nevoie de preot și nu își fac probleme dacă acesta este un călugăr român... Ei consideră că a trăi fără preoți cu care să-și rostească rugăciunile este un păcat mai mare decât deznaționalizarea”¹⁵. Apoi, maghiarii nu dispun nici de școli elementare destule: „doar la București există o școală catolică și reformată, precum și la Craiova, dar în aceasta din urmă copiii învață în românește”¹⁶. Tot la deznaționalizare duc și căsătoriile mixte, pe care Urmösy le dezaprobă cu desăvârșire, precum și insultele batjocoritoare la adresa religiei și obiceiurilor maghiare. Expuși permanent insultelor și ironiei românilor, mulți maghiari preferă, afirmă călătorul clujean, să renunțe la credința și obiceiurile lor și să se integreze în comunitatea românească.

¹² Urmösy Sándor, *op. cit.*, p. 85—96.

¹³ *Idem*, p. 94.

¹⁴ *Idem*, p. 97—105.

¹⁵ *Idem*, p. 98.

¹⁶ *Ibidem*.

Acestea sunt, pe scurt, principalele informații și probleme referitoare la conaționalii săi de peste munți pe care Ūrmösy le discută, pe larg, atât în cele două capitole de sinteză amintite, cât și de-a lungul călătoriei, cu numeroase amănunte și exemplificări.

Cartea conține însă și o serie de referiri la românii din principatul dunărean și la țara acestora, în general, asupra cărora ne vom opri în continuare. Ele sunt presărate atât pe parcursul călătoriei, cu ocazia diferitelor întâlniri și a descrierilor de localități, cât și în digresiuni mai ample cu privire la aceste aspecte, cum este cazul capitolului final, dedicat culturii în Țara Românească. Adeseori, referirile privitoare la români sunt făcute cu ocazia prezentării situației maghiarilor, a relațiilor pe care le au aceștia cu autohtonii, ceea ce va influența, desigur, percepția asupra românilor și atitudinea asumată față de aceștia.

Aminteam anterior că Ūrmösy a efectuat două călătorii în Muntenia. Prima, din 1841, care pare a urma traseul Târgoviște, Pitești, Râmnic, Craiova, este descrisă în capitolul VII, în timp ce aceea mai proaspătă, din 1843 (Predeal, Câmpina, Ploiești, București, poate și Câmpulung sau Craiova), ocupă tot restul cărții. Se pare că impresiile din primul voiaj nu au fost prea plăcute, deoarece ele au dus (sau au contribuit) la conturarea unei imagini predominant negative despre români și țara acestora, exprimată încă pe prima pagină a cărții, prin reținerile cu care face această nouă călătorie: „lui Bölöni Farkas Sándor îi era mai ușor și mai încurajator să călătorească în toată America de Nord, Anglia, Franța și Germania, decât lui Ūrmösy într-o țară a cărei cârmuire ineficientă îl sperie pe călător încă de la intrarea în țară, făcându-l a se teme și mai mult de ceea ce urmează să vadă... Este înspăimântător să pășești în rândurile unei națiuni care, în pofida exemplelor date de atâtea popoare civilizate, nu știe, nu vrea sau nu poate să se debaraseze de atitudinea ei barbară, care în lumea noastră obișnuiește să genereze conflicte, iar conflictele distrugerii”¹⁷.

Caracterul dur și tranșant al unor asemenea aprecieri, ca și al celor care vor urma, ar putea să sugereze faptul că ele nu aparțin doar percepției pe care Ūrmösy și-o formează la fața locului, ci că acesta pornește la drum înarmat deja cu o anumită imagine negativă, cu o prejudecată împotriva românilor. Totuși, deși foarte plauzibilă, o atare supoziție nu poate fi demonstrată direct pe textul jurnalului, deoarece Ūrmösy nu face aprecieri asemănătoare la adresa românilor din Ardeal, care să arate explicit că pe baza imaginii pe care o are despre aceștia își întărește și își extinde prejudecățile asupra celor de peste munți.

Românii din principatul dunărean sunt considerați de către călătorul maghiar drept un popor incult, necivilizat, și chiar ostil progresului, trăsături pe care le va argumenta pe parcursul călătoriei cu diferite exemple, adăugându-le indolența și intoleranța religioasă.

Ūrmösy insistă în mod deosebit asupra acestui aspect, susținând că, indiferent de religia lor catolică, luterană, calvină sau unitariană, maghiarii sunt considerați drept „păgâni” de către românii ortodocși și tratați ca atare. Astfel, în orașul Câmpina, o familie maghiară îi relatează că românii nu le îngăduie maghiarilor „păgâni” să se înmormân-

¹⁷ *Idem*, p. 4.

teze în cimitire românești, iar dacă totuși acceptă, o fac numai în schimbul unei sume însemnate de bani și într-un loc cât mai îndepărtat¹⁸. În altă parte, arată distincția pe care o fac totuși românii între catolici și confesiunile protestante, în favoarea celor dintâi: „catolicii sunt numiți de către românii de rând »creștini mici«, în timp ce pe ceilalți [creștini neortodocși] îi consideră de-a dreptul păgâni“¹⁹. În acest sens, într-o situație gravă s-ar afla sașii luterani din București, care „pentru ca acești români barbari să nu râdă de ei și să nu îi considere păgâni, au preluat multe elemente de ritual de la catolici, îndepărtându-se astfel foarte mult de modul de desfășurare al slujbelor luterane ardelenae“²⁰.

O altă întâmplare semnificativă la acest capitol este cea din casa negustorului Maxim Dumitrache, din Câmpina, român căsătorit de altfel cu o unguroaică, la care Ūrmösy aflase găzduire. Exprimându-și dorința de a oficia aici o slujbă luteranilor din Câmpina, preotul maghiar se lovește de împotrivirea inflexibilă a gazdei sale, care afirmă că prin această slujbă Ūrmösy și luteranii săi i-ar „pângări“ casa²¹.

Fără îndoială că, prin sublinierea acestei intoleranțe religioase a românilor. Ūrmösy vrea să pună în evidență soarta vitregă în care se află maghiarii din Țara Românească, în sensul spiritului național al cărții sale. Dar, în același timp, el argumentează această teză prin o percepție tipică iluminismului transilvan, pentru care intoleranța, superstițiile, ignoranța poporului în materie religioasă reprezintă un obiect foarte important al criticismului social, un inamic al progresului care trebuie combătut și care provoacă, firește, uimire și dezaprobare.

Tot de această percepție iluminist-moralizatoare putem lega (dacă nu admitem ideea preponderenței prejudecății pur etnice a lui Ūrmösy, la adresa românilor în general) o altă trăsătură negativă atribuită acestora, anume înclinația spre beție, care alături de lene și de lipsa spiritului de economie face parte din temele predilecte ale criticismului iluminist, fiind considerate drept adversari principali ai propășirii în rândul claselor de jos. Peste tot, călătorului maghiar i se pare prea mare numărul cârciumelor (despre care remarcă de fiecare dată că sunt foarte murdare în interior) și al tarabelor din centrul orașelor unde se vând băuturi alcoolice²².

Singura trăsătură pozitivă pe care Ūrmösy o atribuie românilor este ospitalitatea, pe care o remarcă de mai multe ori, la o familie de țărani din Bucegi sau la călugării de la Sinaia. Semnificativ însă pentru jocul înșelător al imaginilor etnice este faptul că se arată foarte surprins de acest lucru, fiind convins că ospitalitatea este o trăsătură specifică, distinctivă, a maghiarilor²³.

În afara acestor considerații generale de etno-psihologie, călătorul maghiar face și o serie de observații de ordin social cu privire la stările de lucruri din Țara Românească. Și în această sferă manifestă o poziție

¹⁸ *Idem*, p. 18—19.

¹⁹ *Idem*, p. 49.

²⁰ *Idem*, p. 52.

²¹ *Idem*, p. 25.

²² *Idem*, p. 44.

²³ *Idem*, p. 9.

destul de negativă, criticismul său iluminist găsind aici câteva domenii tipice de manifestare, sau, dacă admitem ideea resentimentelor etnice față de români în general, atunci aceste resentimente sunt îmbrăcate în haina criticii sociale.

Călugării sunt o categorie care îi reține atenția, firesc pentru postura sa de cleric, dar și pentru mentalitatea iluministă, care dezaprobă instituția monahală, găsind-o anacronică și parazită. Ūrmösy, care a intrat în contact cu călugării de la Sinaia, susține că în rândul acestora pot intra „orice fel de gunoaie, numai să vorbească perfect românește... Ei sunt foarte respectați atât de către oamenii de rând, cât și de către cei puternici, iar din punct de vedere religios situația țării se aseamănă cu cea a Ardealului în veacul al XIII-lea. Fiecare boier care se respectă trebuie să aibă măcar un preot, altfel ar fi considerat păgân“. Călătorul maghiar distinge două categorii de călugări: cei plătiți de stat și cei „onorifici“, care trăiesc din mila creștinească. „Totmai de aceea, văzând cât de comodă este viața de călugăr, mulți dintre copiii leneși ai nației lor aspiră la această viață gratuită“²⁴.

Cu privire la boieri, Ūrmösy se referă la unele aspecte ținând de viața lor cotidiană, subliniind, în sens peiorativ, diferențele de civilizație ale acestei lumi orientale. Astfel, deși în orașele importante boierii dispun de case mari și frumoase, „dacă te uiți în interiorul acestora constai că doar puține au mobilier ca al nostru“. În schimb, se menționează ironic, din nici una nu lipsește covorul turcesc, care, în funcție de nevoi, poate servi „și ca față de masă, cearceaf, pernă sau cuvertură“²⁵. În același timp este remarcată (iar în subtext, implicit, incriminată) înclinația boierilor pentru lux, pentru mărfurile aduse din străinătate, din Occident, faptul că „ei nu sunt deloc mulțumiți dacă lucrurile lor nu provin din Paris sau din Londra“²⁶ — ceea ce intră oarecum în contradicție cu cele afirmate anterior, dar se aliniaza unei viziuni critice de ansamblu. Se subliniază în context, fără a fi prea mult comentată, și francofilia societății muntene: „românii îi urmăresc pe francezi în aproape tot ceea ce fac aceștia și folosesc foarte mult limba franceză. Uneori chiar, învățând franțuzește din copilărie, vorbesc mai ușor în limba aceasta decât în cea maternă“²⁷.

Observații foarte aspre îi prilejuiește robia țiganilor. Fiind martorul unei licitații de robi țigani la București, se arată șocat de această situație: „cu toate că am auzit că în Țara Românească țiganii sunt robi, nu mi-am imaginat o asemenea robie. Am crezut că sunt considerați robi datornicii, până ce își achită datoriile, și nu mi-am putut închipui un asemenea act de vânzare-cumpărare, cum era între păgâni și civilizați“²⁸.

În ceea ce privește aspectele de civilizație, nota dominantă i se pare a fi dată de caracterul oriental și înapoiat al realităților din Muntenia, de diferențele pe care le prezintă acestea în raport cu civilizația de tip apusean și, implicit, chiar cu realitatea din Transilvania. Chiar

²⁴ *Idem*, p. 13.

²⁵ *Idem*, p. 43.

²⁶ *Idem*, p. 21.

²⁷ *Idem*, p. 62.

²⁸ *Idem*, p. 68—70.

și atunci când surprinde semne ale noului și modernizării, caracterul lor timid și contrastul pe care îl fac cu starea de lucruri generală îi pun lui Ūrmösy în lumină mai curând starea de înapoiere decât progresul. Și în acest caz, ni se pare dificil de apreciat în ce măsură imaginea și percepția lui Ūrmösy se datorează relei-voințe, caracterului cărcotaș și prejudecăților naționale, sau, într-o pondere mai importantă, diferențelor de civilizație care se impun unui călător poate mai grăbit și superficial, dar pentru care progresul de tip occidental reprezintă singura referință acceptabilă.

Orașele Țării Românești apar în relatarea sa mici, inestetice, murdare și rău-mirositoare, datorită mizeriei de pe străzi și diferitelor alimente — pești de exemplu — care se vând direct în stradă. Nici Bucureștii nu apar într-o lumină mai favorabilă. Din depărtare, orașul i se pare asemănător cu Parisul, „din cauza acelor clădiri mari construite în stil franțuzesc, care ascund celelalte case vechi și mărunte”²⁹. Dar, din momentul în care pătrunde în interiorul orașului, îl surprinde faptul că locuitorii sunt îmbrăcați în stil oriental și nu apusean, considerând că „măcar prin îmbrăcăminte ar trebui să demonstreze că au pornit-o pe calea progresului”³⁰. Totodată, va fi decepționat și de înfățișarea interioară a orașului, apreciind că acesta „este inestetic și la tot pasul găsești ceva care să nu-ți placă și la care să strâmbi din nas... Chiar dacă întâlnești ici-colo clădiri în stil franțuzesc, pe care le-ai putea admira, îți ajunge să arunci o privire în interiorul curții acelei clădiri și te apucă leșinul din cauza mirosului”, provenit de la grămezile de gunoi de pe stradă, de la bucătăriile slujitorilor țigani sau din grajduri³¹.

Puține referiri întâlnim cu privire la viața politică a principatului dunărean. Sunt pomeniți în treacăt generalul Kiseleff („un Washington al Țării Românești, care a înfăptuit o mare reformare în toate problemele politice ale țării”³²) și principele Bibescu. Ūrmösy descrie ceremonia instalării unui nou guvern, afirmând că, pentru a-și întări tronul și a-și înfrânge adversarii, principele și-a numit miniștrii tocmai din rândul acestora. Totuși, se îndoiește de stabilitatea domniei sale: „s-ar putea să fugă și el într-o zi după Ghica”. Țara și boierii l-ar fi dorit ca domn pe fratele său, Barbu Știrbey (pe care Ūrmösy nu îl numește), dar acesta a renunțat în favoarea fratelui său mai vârstnic, Bibescu fiind nevoit să-l accepte ca prim-ministru, deși numai la insistențele mai-marilor țării. Se mai afirmă că Bibescu a continuat politica de strângere a legăturilor cu Franța, promovată de Alexandru Ghica, astfel încât „așa curg francezii aici, de parcă Țara Românească ar fi o nouă țară de-a lor”³³.

Armata, care este comandată în limba română și ale cărei arme „sunt toate cadouri rusești”, poartă uniforme franceze, donate tot de către ruși, uniforme care, potrivit informațiilor lui Ūrmösy, ar fi apar-

²⁹ *Idem*, p. 41.

³⁰ *Idem*, p. 42.

³¹ *Ibidem*.

³² *Idem*, p. 50.

³³ *Idem*, p. 50—52, 62.

ținut soldaților lui Napoleon căzuți în campania din Rusia. Evident, nu scapă ocazia să arate că în această armată servesc, pentru soldă, și numeroși soldați maghiari³⁴.

Semnificativ pentru profilul iluminist al relatării lui Ūrmösy este și faptul că paginile cele mai extinse cu privire la românii din Muntenia se referă la situația culturală a acestora, analizată atât într-un capitol special, cel final, al cărții, intitulat *Literatura din Țara Românească*, cât și pe parcursul călătoriei. Despre școlile din Muntenia se afirmă că înainte de Ghica se preda în ele doar matematica și citirea, și abia după venirea acestuia la domnie au fost aduși din străinătate profesori mai învățați, care „actualmente răspândesc filosofia și predau mai multe limbi, printre care și latina. Dar tinerii români își însușesc foarte greu această limbă înrudită cu a lor, neavând nici o înclinație spre învățarea ei”³⁵. Ūrmösy cunoaște caracterul romanic al limbii române, identifică învățământul de calitate cu studiul umanist al filologiei clasice și filosofiei și, firește, chiar fără a avea alte prejudecăți decât cele ale ardeleanului format într-un asemenea sistem de învățământ, nu poate fi mulțumit de cunoașterea limbii latine la București, în comparație cu situația din Transilvania.

Afirmă în schimb, cu vizibilă satisfacție și cu un fel de patriotism transilvan, extins și asupra concetățenilor săi români, că o parte din profesorii școlii din București au fost chemați din Ardeal, de la Blaj, fiind „foarte populari în rândurile elevilor și foarte vestiți pentru cunoștințele lor în limba latină și în filosofie”³⁶. Ūrmösy intră în contact cu unul din acești profesori români ardeleni, pe care nu îl numește, dar care ar putea fi August Treboniu Laurian, pe vremea aceea proaspăt profesor de filosofie la Colegiul „Sfântul Sava”³⁷.

Sunt foarte interesante o serie de opinii ale acestui interlocutor, reproduse de Ūrmösy pe parcursul câtorva pagini. Potrivit acestora, românii au fost extrem de vitregiți de soartă pe parcursul istoriei, motiv pentru care nu au putut să pășească pe urmele națiunilor civilizate. Abia la 1833 (deci după Regulamentul Organic, adăugăm) s-au trezit la fapte. Maghiarii îi acuză pe români că sunt sălbatici, primitivi, lucru care este adevărat, dar numai în cazul românilor care trăiesc printre maghiari, adică al celor din Ardeal, deoarece aceștia sunt hăituiți și tratați barbar de către stăpânii lor de pământ. Din acest motiv, continuă profesorul ardelean, „Țara Românească deplânge soarta fraților noștri din Ardeal și... se gândește cu ură la națiunea maghiară, cu toate că, nu-i așa?, vecinii ar trebui să se înțeleagă bine între ei”. Dar, cu toate că sunt priviți cu ostilitate, maghiarii din Muntenia nu sunt oprimați, așa cum sunt românii printre maghiari. Mai mult, insistă in-

³⁴ *Idem*, p. 62.

³⁵ *Idem*, p. 62—63.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Vezi V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. III, Buc., 1892; I. Popescu Teiușanu, V. Netea, *August Treboniu Laurian*, Buc., 1970. Mai funcționau la acea dată în colegiul bucureștean, la catedre de geografie și istorie, profesorii ardeleni Iosif Genilie și Aron Florian. Aceștia erau însă veniți cu mulți ani în urmă, iar Ūrmösy vorbește mai ales de predarea filosofiei, ceea ce ne face să ne gândim la Laurian. Acesta se afla de altfel în relații bune cu maghiari stabiliți în București (vezi *infra*, nota 47).

terlocutorul lui Ūrmösy, maghiarii se pot îmbogăți în Țara Românească, pe când în Transilvania românii s-ar ruina, chiar și pe Pământul Săsesc³⁸.

Indiferent dacă a avut sau nu loc exact în forma relatată, reproducerea de către Ūrmösy a acestei discuții aruncă o lumină mai nuanțată asupra spiritului cărții sale. Evident, unele idei atribuite interlocutorului său, cum ar fi cea a ostilității cu care sunt priviți maghiarii din Țara Românească, servesc tezei generale a lucrării lui Ūrmösy. Dar, în același timp, expunerea unor opinii și argumente contrare, cum este cel al stării materiale a maghiarilor, precum și invocarea, comparativ, a situației negative a românilor din Ardeal, a aspirațiilor lor de emancipare, aduc o notă de toleranță, de echilibru și de obiectivitate în raport cu orientarea partizană de ansamblu. Pe lângă faptul că face loc acestor opinii, Ūrmösy afirmă că le respectă, și se abține totodată de la comentarea lor negativă, chiar dacă ele vin în dezacord cu concluziile sale.

În afara acestei paranteze, însemnările pe marginea situației culturale se referă, succint, și la presă. Chiar dacă nu se fac multe aprecieri exprese, tonul general rămâne în subtext tot unul critic. Se precizează că există două gazete politice, aflate sub o cenzură foarte strictă. Ele publică preponderent știri interne și despre activitatea principalului, acestea din urmă fiind de regulă laudative. Rubrica externă este săracă și de cele mai multe ori insistă asupra numărului mare al românilor din Ardeal, în comparație cu cel al maghiarilor din Muntenia, nelipsind nici comentariile critice la adresa sașilor ardeleni³⁹. Este interesant că Ūrmösy nu comentează mai pe larg informațiile respective. Este evident că dezaprobă în subtext aceste tendințe pe care le atribuie presei române, dar ne putem întreba dacă observă faptul că exagerările pe care i le atribuie nu reprezintă decât corespondentul perfect al tendinței pe care o promovează el însuși, în sens invers. Desigur, facem abstracție de faptul că Ūrmösy exagerează afirmând că problematica românilor din Ardeal reprezintă un subiect atât de important pentru publicistica munteană din epocă, deși el surprinde totuși existența unor preocupări în acest sens, stimulate mai ales din direcția foilor lui Bariț.

Cu privire la literatura din Țara Românească,⁴⁰ Ūrmösy îi menționează pe „dramaturgul și poetul Eliat“ (Ion Heliade Rădulescu), pe Iancu Văcărescu, precum și pe o serie de tineri ardeleni stabiliți aici, pe care însă nu îi numește. Creațiile poetilor munteni constau însă, după spusele lui Ūrmösy, doar în nararea versificată a unor povestiri sau anecdote, de felul celor care „au fost editate într-o carte întregă în 1842,⁴¹ și care cu cât sunt mai ciudate, cu atât sunt și mai populare, cum sunt la noi poeziile lui Vörösmarty“. Sunt rezumate două aseme-

³⁸ Ūrmösy Sándor, *op. cit.*, p. 63—65.

³⁹ *Idem*, p. 105.

⁴⁰ *Idem*, p. 106—107.

⁴¹ Ar putea fi vorba de volumul lui Anton Pann, *Fabule și istorioare*, I—II, Buc., 1841 (în 1842 nu cunoaștem nici o apariție editorială de acest gen), care corespunde foarte bine descrierii lui Ūrmösy — gen de literatură semi-populară în mare vogă în epocă, pe care preotul maghiar îl suprapune însă, prin confuzie, peste literatura de cu totul altă factură a unui Heliade sau Iancu Văcărescu.

nea povestiri, probabil foarte deformate, în care inspirația populară este amestecată cu ecourile livești, ceea ce le face greu de identificat⁴². Gustul literar al lui Ūrmösy este semnificativ pentru plasarea sa între iluminism și romantism (cel mult cu o mentalitate pre-romantică, în pofida activității sale de folclorist de mai târziu), deoarece interesul pentru creația populară, existent fără indoială, este însoțit de o rețineră evidentă față de valoarea ei artistică.

Interesante sunt și observațiile cu caracter etnografic, călătorul maghiar rezumând câteva tradiții orale. Una dintre ele, rezultat al unei contaminări livești evidente, afirmă că la pătrunderea hunilor dinspre răsărit, Attila i-a înfrânt pe români și i-a alipit oștirii sale, după care aceștia s-au împrăștiat în trei direcții, corespunzând celor trei provincii istorice, în timp ce Attila și-a ales loc de casă în Se-cuime⁴³. Altă tradiție, care pare mai autentică, se referă la imaginea maghiarilor în mentalitatea populară din Muntenia; Ūrmösy relatează despre copiii din satul Cioplea, care strigă după trecătorii maghiari, în semn de ocară, „Iancu-Vancu“, citează zicătoarea „e drac unguru“ sau o expresie cu care mamele își sperie copiii: „taci, n-ai minte, vine Iancu“. Interesându-se de originea acestor formule, Ūrmösy crede că ele evocă amintirea expedițiilor maghiare anti-otomane din evul mediu, legate de numele lui Iancu de Hunedoara, rămas ca o pildă terifiantă în memoria colectivă⁴⁴.

Înainte de a încheia analiza relatării lui Ūrmösy, am întreprins câteva investigații și cu privire la ecoul pe care l-a suscitât ea în epocă. În 23 februarie 1844 se publica în gazeta clujeană „Erdélyi Hiradó“ anunțul cu privire la apariția lucrării și prețul ei⁴⁵. În 23 aprilie același an apărea tot în „Erdélyi Hiradó“ o replică scurtă, dar foarte dură la adresa cărții lui Ūrmösy, datată „din București, 13 martie“ și sem-

⁴² Una dintre „povestiri“, despre care ni se spune explicit că aparține lui Heliade, seamănă în chip ciudat cu *Zburătorul*, așa cum ar fi putut fi acesta înțeles și deformat de un individ cu gust literar și mentalitate tipic iluministă, cum era Ūrmösy. O domniță româncă se roagă singură în noaptea de Anul Nou, cerând să se poată mărita cu iubitul ei, sărac și urât de părinții fetei. Aceștia pun o vecină bătrână să-i comunice fetei prin hornul casei, ca și cum ar fi o voce divină, că ruga ei este respinsă. La auzul mesajului, fata va muri de durere. Dincolo de dificultățile lingvistice sau de modificarea prin intermediar, era exact deformarea pe care o putea aduce poeziei un spirit iluminist, care nu poate fi de acord cu realitatea unei arătări miraculoase și o convertește într-o stratagemă rațională, de natură să pună în evidență „superstiția“ și să o infiereze prin consecințele dramatice pe care le poate avea. Problema este că Ūrmösy scrie în vara lui 1843, iar majoritatea istoriilor literare și edițiilor Heliade (vezi de exemplu Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I, Buc., 1982, p. 296) dau ca an de apariție a poemului 1844, luând probabil ca bază publicarea sa în „Curierul românesc“, 1844, p. 33—34. El apare însă și în „Curierul de ambe sexe“, periodul IV (1842—1844), p. 332—336, iar o lucrare foarte bine informată ca *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Buc., 1979, p. 434 dă ca an de apariție 1843. Toate aceste elemente, corelate cu informația lui Ūrmösy (p. 106), care spune că „această povestire este acum cea mai la modă în rândul poporului“, ne fac să credem că prototipul ei ar putea fi *Zburătorul*, aflat în circulație printr-o publicare anterioară celei din „Curierul românesc“.

⁴³ Ūrmösy Sándor, *op. cit.*, p. 39.

⁴⁴ *Idem*, p. 71—72.

⁴⁵ *Erdélyi Hiradó*, 1844, nr. 16.

nată „Sükei“⁴⁶. Ea aparținea pastorului Sükei Imre, parohul comunității reformate maghiare din București⁴⁷. Sükei își propunea să dezmintă în intervenția sa două dintre afirmațiile din lucrare. În primul rând arată că numărul maghiarilor din Țara Românească, estimat de Ürmösy la 12 000, nu este decât de 3 000, și reproduce numărul acestora pe localități, conform conscripției oficiale și propriilor sale evidențe.^{47bis} În al doilea rând, susține că aceștia nu sunt oprimați din punct de vedere religios, argumentând cu bunele relații pe care le are el însuși cu autoritățile române, care îl salarizează. Dincolo de dorința de a corecta niște informații eronate, putem explica această intervenție și printr-o motivație de ordin personal, deoarece Ürmösy îl acuzase primul pe Sükei, în cartea sa, învinuindu-l de diverse abuzuri, ca și de lipsă de zel național și religios,⁴⁸ fapt care l-a iritat probabil pe preotul din București.

Notițele publicate în „Erdélyi Híradó“ atrag însă atenția și altui ziarist ardelean: George Bariț. În 24 aprilie 1844 (stil vechi) „Gazeta de Transilvania“ publică și ea o notă pe marginea observațiilor lui Sükei. Cartea lui Ürmösy, „văzând groasele neadevăruri ce se cuprind într-însa“, este socotită „nevrednică de vreo critică“. În schimb, „Gazeta“ reproduce cu vizibilă satisfacție notița lui Sükei, care „se poticni el însuși, ca maghiar, în neadevărurile pomenitului călător“, redând atât cifrele privitoare la numărul maghiarilor din Muntenia, cât și aprecierile potrivit cărora „biserica domnitoare din Țara Românească nu apasă religia unгурilor, ci o suferă bine, căci el însuși Sükei trage de la guvernul român leafa pe an“⁴⁹.

O întreagă recenzie îi consacră relatării lui Ürmösy și publicația pestană „Regélő Pesti Divatlap“, în numărul din 16 iunie 1844. Deși afirmă că nu este o carte „dintre cele care făuresc o epocă“, deși regretă lipsa unei analize mai aprofundate și remarcă deficiențe în stil și ortografie, ziaristii pestani socotesc subiectul în sine, ca și tratarea lui, demne de toată atenția. Analizează și ei pe larg cauzele emigrării maghiarilor, criticând stările de lucruri din Ardeal și Ungaria care le provoacă, remarcând totodată cu multă atenție anumite aspecte mai

⁴⁶ *Idem*, nr. 33, p. 195, rubrica: *Külföld. Oláhország [Din străinătate. Țara Românească]*.

⁴⁷ Sükei a fost, se pare, un personaj foarte bine integrat în societatea bucureșteană și s-a aflat în relații excelente cu românii. Pentru aceasta pledează mai multe elemente, în afara polemicii sale cu Ürmösy. „Gazeta de Transilvania“, 1844, p. 336, publică un *Atestat*, prin care patruzeci de boieri munteni înfățișează elogios activitatea sa bisericească dusă timp de treizeci de ani, tocmai în intenția de a-l disculpa, în Transilvania, de atacuri în genul celui al lui Ürmösy. „Cantor de Avis și Comers“, 1840, p. 254—255 îi publicase o cuvântare adresată domnitorului cu ocazia Paștilor, în care face apologia Reformei. Fiul său se va afla în relații bune cu August Treboniu Laurian, care i-l recomandă călduros lui Pavel Vasici în 1846 („un tânăr foarte amabil și de bună speranță“), deoarece junele maghiar contribuia la o acriune cultural-națională românească de mare importanță în acei ani: difuzarea semi-clandestină a „Magazinului istoric pentru Dacia“ în Transilvania (vezi *George Bariț și contemporanii săi*, II, Buc., 1975, p. 15).

^{47 bis} La București: 2487, Craiova: 43, Ploiești: 56, Târgoviște: 48, Câmpulung: 56, Pitești: 38, Turnu: 9, Caracal: 8, Giurgiu: 36, Focșani: 21, Buzău: 7, Târgu-Jiu: 3, Câmpina: 52, Roșiori de Vede: 3, Brăila: 37.

⁴⁸ Ürmösy Sándor, *op. cit.*, p. 65—66.

⁴⁹ *Gazeta de Transilvania*, 1844, nr. 33, p. 132.

sensibile, chiar dacă nu le comentează, cum ar fi opiniile profesorului român din București: „în paginile 62—66 putem citi despre sentimentele vecinilor noștri români față de noi⁴. Pentru seriozitatea și obiectivitatea ziaristilor maghiari pledează faptul că au cunoștință de replica lui Sükei. Atunci când reproduc opiniile lui Ürmösy cu privire la numărul maghiarilor și la oprimarea lor religioasă, menționează în câte o notă și opiniile contrare ale preotului din București⁵⁰.

În fine, relatarea lui Ürmösy mai este cunoscută de publicistul francez Augustin de Gerando, care o utilizează ca izvor în lucrarea sa *La Transylvanie et ses habitants*, apărută mai întâi la Paris în 1845. Referindu-se la maghiarii din Muntenia, de Gerando preia în cinci pagini exclusiv informațiile și opiniile lui Ürmösy, pe care pare de altfel a le împărtăși întru totul, apreciind că acesta a călătorit „pentru a se face util patriei sale⁵¹. Din lucrarea lui de Gerando le va prelua apoi, după cum am văzut, Nicolae Iorga în *Istoria românilor prin călători*.

Ce s-ar putea concluziona, în final, pe marginea relatării lui Ürmösy? Aspectele, adeseori interesante, pe care le pune în lumină, atât ca informații, cât și ca opinii, au fost în parte trecute în revistă pe parcursul analizei. Dar, după cum sugerează încă ecoul pe care l-a avut în epocă, altfel destul de bogat în condițiile de publicitate ale vremii, Ürmösy nu a fost un mare spirit, ci mai degrabă un observator atât superficial, cât și subiectiv și tendențios. Pe de o parte el nu este capabil să facă o analiză mai nuanțată a anumitor probleme, pe de altă parte spiritul național al cărții sale îl împinge să privească unilateral și chiar să exagereze flagrant în privința chestiunii, controversate încă din epocă, a situației maghiarilor și a raporturilor lor cu populația indigenă.

Ar putea să aibă niște cunoștințe rudimentare de limbă română, deoarece transcrie câteva expresii românești, în ortografie maghiară. Sursele sale sunt cu precădere maghiari stabiliți în Muntenia, situație care i-a putut înrăuri într-un fel sau altul percepția. Ce-i drept, menționează și numeroase contacte directe avute cu români, discuții, opinii ale acestora, fie ei profesori, boieri, călugări sau negustori. Majoritatea conversațiilor trebuie să fi avut loc însă în maghiară și poate în franceză. Din toate aceste motive, din punct de vedere al valorii lor documentare informațiile sale trebuiesc privite, desigur, cu toată rezerva.

Totuși, și la acest capitol sunt multe elemente care, cu prudența necesară, ar putea fi valorificate. Lăsând la o parte exagerările numerice, datele cu privire la viața comunității maghiare din Muntenia, atâta câtă era, pot să contureze o schiță interesantă a unei istorii foarte

⁵⁰ Erdélyi irodalom, în *Regélő Pesti Divatlap*, 1844, nr. 48, p. 764—766.

⁵¹ Augustin de Gerando, *op. cit.* (vezi nota 2), p. 182—187. Pentru autorul francez, despre care a scris în epocă și George Bariț, vezi Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 683—684; *George Bariț și contemporanii săi*, I, Buc., 1973, p. 105 și II, Buc., 1976, p. 85. În pofida unei anumite tendințe partizane, de Gerando dă multe informații interesante despre români, chiar dacă exegeții săi actuali par a-l privi uneori mai critic decât însuși Bariț la vremea sa („acest frațuz inginerit cu aristocrația maghiară”; „asertiunile tendențioase ale autorului, datorate influențării sale masive de către rudeniile sale dragi, nemeșii unguri” — vezi ultimul loc citat). Motivul principal al acestei rețineri pare să fie datorat căsătoriei sale cu o contesă Teleki, aspect asupra căruia semnatarii rândurilor de față, aflați într-o situație oarecum similară, nu se pot pronunța, desigur, decât *cum grano salis*.

puțin cunoscute. Apoi, chiar în chestiunea delicată a raporturilor acestora cu populația românească, unele observații, mai ales cu privire la percepția populară și prejudecățile etnice din mentalitatea colectivă, pot oferi prilej de meditație. Pentru că dacă Urmösy prezintă unilateral problema intoleranței, exagerând mai mult prin sublinierea și repetarea insistentă a acestor aspecte, nu credem că ideea toleranței etnice și religioase ca trăsătură distinctivă a românilor este mai puțin unilaterală, chiar dacă această auto-percepție culturală, prezentă la multe popoare, este considerată la noi un fel de dogmă indiscutabilă.

Calitatea principală a relatării lui Urmösy rezidă însă, bineînțeles, în dimensiunea sa imagologică. Dacă putem privi cu neîncredere valoarea sa ca sursă de informație pentru realitățile din Muntenia, în schimb ea ne poate ajuta mult la descifrarea imaginii pe care și-o formează Urmösy, precum și maghiarii în ansamblu, asupra acestor realități și a românilor în general. Trăsăturile acestei imagini, așa cum au reieșit până aici, dezvăluie o percepție categoric negativă. Românii sunt în viziunea lui Urmösy leneși, murdari, incuți, superstițioși, înapoiți, ostili progresului. Călătorul este nemulțumit de tot ceea ce constată în această zonă, de modul de viață al oamenilor, de politica ineficientă a principelui și a cărmuirii, de încercările timide de înaintare pe calea progresului, care i se par modeste și neconvingătoare.

Care este explicația unei asemenea atitudini? Se datorează ea unei imagini pre-existente cu care Urmösy pleacă de acasă, bazată pe resentimentele etnice ale maghiarilor față de românii din Ardeal, și care îl determină să observe pe drum, selectiv, doar acele aspecte care îl confirmă, într-un fel sau altul, propriile prejudecăți? Este ea o concluzie pur personală a lui Urmösy, datorată unei firi excesiv de critice și negativiste, rod al observațiilor unui mizantrop? Este cumva consecința evidentă a înseși stărilor de lucruri din Muntenia, a căror înapoiere ar impune observatorului străin o astfel de imagine, mai ales când acesta are un sistem de referință bazat pe un standard de civilizație mult diferit? Răspunsul, după cum am încercat să arătăm pe parcurs, nu este deloc simplu și univoc.

Fără îndoială că primul aspect, cel al resentimentelor naționale, bazat pe tradiția raporturilor dintre cele două grupuri etnice concurențiale și redimensionat la începutul epocii romantice de renaștere națională, trebuie luat neapărat în considerare. Urmösy cunoaște aceste probleme și le acordă atenție, după cum arată, de pildă, discuțiile sale cu interlocutori români. Însăși motivația națională a voiajului său îl determină să-i privească cu rezervă și ostilitate pe cei care după părerea sa alterează și, vrând-nevrând, dizolvă și afectează identitatea națională a congenerilor săi rătăciți.

Totuși, după cum s-a văzut, această dimensiune națională nu poate epuiza caracterul negativ al imaginii, deoarece negativismul lui Urmösy ia adeseori forma unui criticism social sau cu adresă general-umană. Critica se îndreaptă fie în sens liberal-reformist spre anumite alcătuiți social-politice defectuoase, fie, cel mai adesea, în sensul pur iluminist de care Urmösy pare să fie foarte apropiat, spre carențele care stau în firea umană necultivată, în stare de barbarie, și care nu pot fi îndreptate decât prin promovarea virtuților morale și religioase, prin cultură,

luminare și progres. Desigur, nu se poate disocia în mod tranșant: de vină este alcătuirea social-politică defectuoasă, firea cea proastă a românilor, sau firea umană necultivată în general — pentru că de fapt aspectele respective se suprapun de regulă la Ūrmösy, în diverse combinații și proporții. Dar nu putem să nu ne întrebăm ce imagine ar fi rezultat dacă Ūrmösy ar fi călătorit în altă parte, în Bulgaria să zicem, sau aiurea, într-o stare de lucruri asemănătoare celei din Muntenia, dar cu un peisaj etnic mai puțin predispus la prejudecăți din direcție maghiară? Fără îndoială că o atare viziune comparativă ar putea măsura mai exact ce anume și cât este prejudecată și resentiment de natură etnico-națională, și cât se datorează unei modalități mult mai complexe de elaborare a imaginii.

În fine, în al treilea rând, în corelație cu primele două aspecte, trebuie luate în considerare în explicarea atitudinii asumate de Ūrmösy și diferențele multiple și reale de civilizație dintre lumea celui care elaborează imaginea și lumea realității oglindite. O dată este vorba de diferența reală de civilizație între Transilvania și Muntenia epocii, între Clujul lui Ūrmösy și satele sau târgurile prin care trece, asupra căreia nu e necesar să mai insistăm. Există însă și o diferență, poate mai importantă, datorată sistemului de referință la care se raportează Ūrmösy în privința tipului de civilizație. Pentru el, progresul de tip occidental, al cărui cult îi este inculcat prin educație, chiar dacă poate nu se manifestă eclatant nici în Transilvania, reprezintă însă etalonul de bază cu care măsoară și judecă realitățile pe care le vede. În măsura în care nu reușește să sesizeze aceeași tendință în Muntenia, este evident că aprecierile sale vor fi dure. În plus, în conformitate cu optica vremii, îi lipsește o înțelegere de tip Lévi-Strauss a raporturilor dintre diferitele genuri de civilizații. Pentru el, civilizația la care se raportează și cea pe care o vede în Muntenia nu sunt pur și simplu diferite, ci clar ierarhizate, departajate valoric, în funcție de un europocentrism funciar de tip occidental, de situarea lor pe acea traiectorie a progresului în care Ūrmösy crede neabătut.

Desigur, aceasta nu înseamnă că motivația despre care am vorbit o dislocă total pe cea de ordin etnic și național. Ele se intercondiționează însă și se stimulează reciproc. Pentru că dacă am acceptat ideea că uneori resentimentul național, imaginea pre-existentă, îl pot determina pe Ūrmösy să vadă un aspect mai negru decât este el în realitate, tot atât de acceptabilă ni se pare alteori situația în care o realitate cu adevărat negativă este cea care generează imaginea negativă, imagine care va sta ulterior la baza unui stereotip, a unei prejudecăți sau invective de natură etnică.

Toate aceste aspecte ne fac să credem, în final, că, dincolo de simpla descriere a imaginilor, explicarea proceselor și mecanismelor de *geneză* a acestora reprezintă elementul cel mai important în cercetările de imagologie. Din această perspectivă, relatarea lui Ūrmösy Sándor, corelată cu alte asemenea mărturii, poate contribui foarte util la înțelegerea genezei imaginii românilor în cultura maghiară, la începutul epocii moderne.

LA RELATION DE VOYAGE EN VALACHIE
D'ÛRMÖSY SÁNDOR (1841—1843)

(Résumé)

Le récit de voyage analysé, publié en 1844 à Cluj par un prêtre socinien de Transylvanie, offre de nombreuses informations sur la communauté hongroise de Valachie et, en même temps, une image de la civilisation roumaine vue par un Hongrois. La relation est très critique envers les Roumains et révèle quelques stéréotypes et modalités de genèse de l'image des Roumains dans la culture hongroise. Les causes de la formation d'une telle image à Ûrmösy sont les préjugés ethniques et nationaux, le criticisme social d'inspiration illuministe et les différences réelles de civilisation entre le monde de l'observateur et le monde de la réalité reflétée.